

Fotografia de la carretera de Cardona presa a principis del segle XX. L'immoble de l'extrem de la dreta, amb el tendal desplegat, és el número 4, on va néixer Domènech.

IGNASI DOMÈNECH I PUIGCERCÓS, UN NEN DE MANRESA

Salvador Redó i Martí

PERIODISTA, GRADUAT EN HUMANITATS PER LA UOC

Aquest article és un relat dels primers catorze anys del cuiner i pedagog manresà Ignasi Domènech i Puigcercós. És un treball elaborat amb materials de primera mà, la majoria dels quals són inèdits. El capbussament en el fons documental del padrons municipals conservat a l'Arxiu Comarcal del Bages i en la documentació del Registre Civil de Manresa ens ha permès donar forma a la trajectòria vital d'un nen manresà del darrer terç del segle XIX. On va néixer, quines eren les circumstàncies familiars, quina era la seva geografia ciutadana, quin era el seu bagatge vital, el seu pòsit cultural i social, són preguntes que queden, creiem, respostes aquí.

Anunci de la Fonda del Centre en el programa d'actes de la Festa Major de Manresa del 1901.

Déu ni do el que s'ha dit i s'ha escrit sobre el cuiner i gastrònom manresà Ignasi Domènech i Puigcercós (Manresa 1874-Barcelona 1956) des que un divendres 10 de març de 1989, a la sala de plens de l'ajuntament de la ciutat, començava el camí que ha dut fins a l'aprovació de la dedicació d'un carrer en el ple municipal del dia 18 d'abril de 2019. Va ser en el marc de les cinquenes diades gastronòmiques del Bages que organitzava el Gremi d'Hostaleria quan es va presentar la primera aproximació biogràfica sobre Ignasi Domènech i Puigcercós.¹ Després han vingut altres treballs, reedicions d'alguns dels seus trenta llibres, especialment de *La Teca* que ja ha arribat a la vintena d'edicions, una magna exposició commemorativa dels cinquanta anys de la seva mort auspiciada per Caixa de Manresa i feta a la Plana de l'Om, articles i reportatges periodístics, accions del Gremi d'Hostaleria del Bages i de restaurants afiliats... Però quedaven alguns punts per escatir, i no pas menors, sobre la seva primerenca etapa manresana fins que l'any 1889 marxa a Barcelona per començar a rodar pel món dels fogons.

No sabíem on havia nascut exacta-

ment, tot i que en les seves memòries explica que havia estat en un segon pis d'una casa del començament de la carretera de Cardona que feia cantonada. Sabíem els noms dels avis i dels progenitors, i que el seu pare havia estat fuster i que l'havia criat una dida de Castellet, però desconexíem les circumstàncies de la mort de la seva mare, Josefa Puigcercós i Puig. Sabíem que no s'avenia amb la segona dona del seu pare, Josefa Muntané, i que a l'edat de deu anys, el van recollir els padrins i oncles materns, el matrimoni format per Ignasi Puigcercós i Antònia Cisa que van obrir la Fonda del Centre, un establiment que donava al carrer Nou i al carrer del Born, però tampoc no en sabíem res més d'aquesta família. Amb aquest treball hem pogut fixar la geografia manresana dels primers catorze anys d'Ignasi Domènech i Puigcercós.

Espigolar en la documentació dels padrons municipals conservats a l'Arxiu Comarcal del Bages i en la documentació del registre civil de Manresa, ens ha permès lligar tots aquests caps i il·luminar els catorze primers anys d'un nen que, enderiat amb la cuina, havia d'obrir-la als nous aires que bu-

faven a Europa treballant en alguns dels grans establiments de París i de Londres on va fer cap el cuiner manresà.

Una infantesa marcada per la mort de la mare

Ignasi Domènech i Puigcercós va néixer el 8 de setembre del 1874 a dos quarts de vuit del matí en el segon pis de la casa coneguda aleshores com de Just Cortés, situada a la carretera de Cardona;² aquesta finca consta, en el Padró municipal de Manresa de 1874, amb el número 4, el mateix que encara ostenta avui i on radica l'establiment d'hostaleria conegut com a Cal Manel.³ La família Domènech-Puigcercós vivia en aquest habitatge com a mínim des de l'any anterior.⁴ Domènech va néixer en un part de bessonada amb una germana que el precediria mitja hora.⁵ Els dos germans van ser inscrits el dia 9 en el Registre Civil, com a Ignasi, Josep i Joaquim i com a Maria Montserrat, Rosalia i Joaquina. Els pares d'Ignasi Domènech i Puigcercós van ser Josep Domènech i Prunés, fuster d'ofici i natural de Manresa, i

En el segon pis d'aquest immoble, el número 4 de la carretera de Cardona, va néixer Ignasi Domènech i hi va morir la seva mare el 1874. En el primer pis vivia la família Puigcercós-Cisa, els oncles de Domènech.

El jove vidu Josep Domènech i els dos fills bessons Ignasi i Maria Montserrat van anar a viure al segon pis d'aquest immoble del carrer de Talamanca després de deixar el pis familiar de la carretera de Cardona 4.

Josefina Puigcercós i Puig, natural de Gironella. La parella ja havia tingut una primera filla⁶ a qui havien posat el nom de Josefa i que ja era morta quan van néixer els dos germans bessons. La Josefa Domènech i Puigcercós havia nascut el mes de novembre del 1872 i va morir, al pis de la carretera de Cardona, a les nou del vespre del 20 de desembre del 1873 a causa de diftèria,⁷ segons consta en l'acta de defunció signada pel jutge municipal Josep Fàbregas i Solà amb data de l'endemà. Per a la mare Josefina Puigcercós aquest era el segon matrimoni; en una addenda de la seva acta de defunció⁸ s'especifica que havia estat casada amb Joan Mir i Cassal, natural de Sant Sadurní d'Anoia, i que havien tingut una bessonada que també havia mort. En l'acta de la defunció de la nena Josefa Domènech i Puigcercós, es fa constar que els seus pares només estan casats canònicament, de manera que s'explicita que Josep Domènech és, civilment, solter.⁹

El naixement d'Ignasi havia d'estar marcat per la dissort: la seva mare va morir a les tres de la tarda del dia que va donar a llum a causa d'una eclàmpsia puerperal.¹⁰ Seguint la documentació del Registre Civil de Manresa, observem que en el mateix moment que s'inscrivia la mort de la muller, també es va inscriure el naixement dels dos fills, entre les tres i un quart de quatre de la tarda del dia 9 davant el jutge municipal Lluís Argermí. La situació que va viure Josep Domènech havia de ser emocionalment dantesca.

Ignasi Domènech deixa constància dels fets que van envoltar el seu naixement en l'autobiografia manuscrita que enlllestí el 1949, als setanta-cinc anys d'edat: "Vine al mundo en la casa que hace chaflán, que empieza la carretera de Cardona, en el segundo piso, por coincidencia dramática; durante aquel trance de mi madre, nos hallábamos en plena guerra carlista, los tiroteos daban a la fachada de la

casa de un modo persistente y alarmante. En aquellos momentos trágicos para mi pobre madre, nació una niña que falleció momentos después, luego nació yo, con un final trágico, angustioso, pues perdí a mi madre a poquísimo de nacer (ratllat per l'autor: yo. De modo que no tuvimos tiempo de conocernos y amarnos). Así lo quiso Dios."¹¹ Observem que aquí, a Domènech li falla la memòria; la germana morta a què fa referència és la Josefa que va néixer en un part anterior; l'altra germana, que va néixer mitja hora després i no pas abans que ell, és la Maria Montserrat que va morir al cap de dos anys i quatre mesos el dia 15 de gener de 1876.¹²

El mateix any 1874, segons consta en el Padró municipal, Josep Domènech va traslladar la família al carrer de Talamanca número 36 segon pis, avui número 24, però l'any sobre ja no hi són. En el Padró municipal del 1875, en el pis del carrer de Talamanca consten com a ocupants dos maquinistes

El primer pis del número 23 del carrer de Vilanova va ser el primer habitatge familiar del nou matrimoni Puigcercós-Muntané i on va viure uns anys d'infantesa Ignasi Domènech.

El primer pis del carrer de Barreres 4 era l'estatge patern d'Ignasi Domènech d'on va marxar per iniciar-se professionalment fora de Manresa.

de la línia del Nord: Jaume Massaguer Campeny i Antonio Romero Ramon, de 25 i 24 anys, naturals de Barcelona i que en l'apartat d'observacions s'especifica que no hi tenen la família. Desconeixem què ha passat; del que es dedueix d'un afegit justificatiu en la fulla del padró de 1871 corresponent a la família paterna Domènech-Prunés, Josep Domènech treballava regularment fora de Manresa. Probablement aquesta va ser la circumstància per la qual va enviar l'infant de bolquers Ignasi, desconeixem si també la seva germana, a la cura d'una dida de Castellet que sembla era coneguda de la mare difunta: "en una esplèndida finca aldeana a la vista del paso del ferrocarril (ratllat: de los trenes de Madrid) [...] Estaba rodeada de centenares de grandes pinos. Mi ama, una hermosa y arrogante mujer, que honraba la raza catalana. Lo cierto que me amaba como uno de sus hijos, conocía y quería a mi propia madre. Me tuvo los primeros tres años con ella".¹³

No és fins al cap de cinc anys, en el

Padró municipal de 1880, que tornem a trobar Domènech i Prunés, ara domiciliat al carrer de Vilanova 23, 1er pis. Ja està casat en segones núpcies (possiblement pels voltants de 1876) amb Josefa Montané Rafà, natural de Guardiola. El pare en té 36 i la seva dona 28 i consta que fa quatre anys que resideix a Manresa. Apareix la primera filla del nou matrimoni i germanastra d'Ignasi, Lluïsa Domènech i Montané de tres anys, i també per primera vegada com a membre de la unitat familiar un Ignasi Domènech de sis. En el Padró, en un evidentíssim error del funcionari potser desconexor de la història familiar, consta com a segon cognom el de Montané i no el de Puigcercós. No hi apareix encara el segon fill del matrimoni, Pere Domènech i Montané, que continuaria l'ofici de fuster del pare.

Una vegada més recorrem a l'autobiografia d'Ignasi Domènech que ens situa en l'ambient familiar des dels records que encara li eren punyents, tot i haver transcorregut set dècades:

"Mi padre se volvió a casar, así que me tocó una madrastra de carácter dominante con algo más también. Mi padre en su taller de carpintero era muy bueno, un gran trabajador y un auténtico religioso. Resumiendo que con mi madrastra, todo lo que mi padre tenía de buenazo, mi madrastra era todo lo contrario, y gracias al hermano y hermana de mi madre que se fijaban a todas horas el trato que me daba la madrastra, plantándoles cara especialmente su hermano Ignacio Puigcercós, mi padrino y dueño de la popular Fonda del Centro de Manresa, que llegaron a convencer a mi padre para llevarme a la fonda con ellos, siendo así como me arrancaron de las manos (ratllat: garras) de aquella mujer".¹⁴

Primers contactes amb els fogons

Aquest és el moment on arranca la relació del nen Ignasi Domènech i Puigcercós amb el món de la cuina i la gastronomia: "Mis comienzos en tan

Fotografia d'Ignasi Domènech vestit per a la feina.

El segon pis del número 19 i el primer del número 21 del carrer de Santa Maria van ser els habitatges dels avis paterns de Domènech. En el cens de 1871 hi és censat el seu pare Josep Domènech i Prunés.

noble arte (ratllat: guisandero) fueron en Manresa y a la edad de diez años. Después de pasada mi primera infancia entre tablones, garlopas y muchas virutas en la carpintería de mi padre y trabajar en fábricas textiles de los alrededores de Manresa, total: una vida desagradable y amarga en extremo. Desde aquel punto de mi liberación me di cuenta de que habían terminado todos mis sufrimientos de niño, entraba en una era de felicidad, al entrar por la puerta grande en el hogar de los hermanos de mi propia madre, que a pesar de todo no me abandonó con su protección en todos los días de mi azarosa niñez. Estuve con ellos, mimado, limpio y alimentado espléndidamente. La gloria para mí¹⁵

Ens hem situat en l'any 1884 i, tot i que Domènech explica que ja és part de la vida familiar dels Puigercós-Cisa, en el Padró municipal del 1886 figura com a resident a casa del pare que en aquell moment ja havien deixat l'habitatge del carrer Vilanova per anar a viure a un primer pis del número 4 del

carrer Barreres. En aquest document hi ha el pare amb 42 anys, la madrastra amb 35, l'Ignasi que aquí sí que consta amb el segon cognom corregit (Puigercós) de 12, la seva germanastra Lluïsa amb 10 anys, el germanastre Pere amb 5 i una tercera germanastra de nom Josefa amb 2 anys. Aquest és el darrer Padró municipal que situa Ignasi Domènech vivint habitualment a Manresa; en el Padró següent, el general del 1889, ja no hi surt; en aquest document tampoc apareix la petita Josefa, probablement difunta, i apareix un nen de nom Maurici Domènech i Muntané. En aquest Padró general del 1889 es registra el mes i l'any de naixement dels integrants de la unitat familiar Domènech-Muntané; així sabem que Josep Domènech i Prunés va néixer el mes de maig de 1846 i la seva muller Josefa Muntané el mes d'agost del 1850, que la germana Lluïsa Domènech Muntané va néixer l'agost del 1877, el germà Pere el juny del 1882 i el Maurici l'octubre de 1888.¹⁶

Una genealogia d'Ignasi Domènech i Puigercós

La família immediata d'Ignasi Domènech era de procedència berguedana, del Pla de Bages i de Manresa. Els avis materns van ser Josep Puigercós i Canudas, natural de Cercs o de la Portella i traginer d'ofici, i Ignàcia Puig i Soler, de la Vall dels Horts, indret identificat també com a Sant Jaume d'Olzinelles, terme de Sant Fruitós de Bages; ambdós ja eren difunts en el moment de néixer Domènech, segons es fa constar en l'acta de defunció de Josefa Puigercós. Els avis paterns eren Josep Domènech i Solé, galoner en la indústria de la cinteria manresana, i Lluïsa Prunés i Serarols, ambdós de Manresa. En el Padró municipal del 1871, la família paterna està inscrita en el segon pis del número 19 del carrer de Santa Maria. Els integrants de la unitat familiar són Josep Domènech i Solé de 67 anys, Lluïsa Prunés de Domènech de 64, Francisca Solé de Domènech, de 95 i vídua, i els bessons

En les carrers del Born 8 i del Nou 15 hi havia les dues entrades de la Fonda del Centro. En el del carrer Nou, també hi havia l'administració dels cotxes de cavalls cap a Cardona i Solsona.

Agustí i Josep Domènech i Prunés, ambdós de 26 anys; és en aquest document on es fa constar l'ofici de fuster i que viu "much a parte del tiempo fuera". Passats els anys, Ignasi Domènech elevaria a pública una recepta de la segona muller del germà bessó del seu pare, Carme Sant i Gomis: "Els plàtans de la meva tia Carme (calents)", que va recollir en el receptari *La Teca*.¹⁷

En el Padró del 1874 consta que la família de l'avi patern ha canviat de domicili, però no de carrer, i s'ha traslladat al número 21, 1r. L'any 1875 la unitat familiar era formada per Josep Domènech Solé de 71 anys, del qual es fa constar en la columna de l'ofici "inútil" i que és llogater, la seva muller Lluïsa Prunés i Serarols de 68 anys, el fill Agustí de 32 anys, ja casat i d'ofici teixidor, i la seva primera muller Dolors Cantarell i Galí de 26, tots naturals de Manresa; Josep Domènech i Prunés ja està emancipat. En el Padró de 1880, Lluïsa Prunés ja és morta i la unitat familiar és formada per Josep Domènech i Solé de 76 anys, el fill Agustí Domènech, la muller d'aquest Dolors Cantarell i els fills d'ambdós: Albert Domènech i Cantarell de 3 anys i Josep Domènech i Cantarell de 4 mesos.

Els tiets Ignasi i Antònia

Ja hem vist com el matrimoni format per Ignasi Puigercós i Puig, natural de Gironella, i Antònia Cisa i Duran, natural d'Arenys de Munt, juguen un paper cabdal en els primers anys d'Ignasi Domènech. El primer registre documental del matrimoni el trobem, però, a Monistrol de Montserrat; és en el full del Padró amb data d'1 de gener de 1866; tenen el domicili al carrer del Pla a la casa de Llätzer Llorens, sense especificar el número. El carrer del Pla ocupà l'espai anomenat popularment com el "Pla d'en Portas", propietat del terratinent local Francesc Pla i Brososa. En el moment de l'arribada del matrimoni Puigercós-Cisa a Monistrol, el carrer del Pla estava en plena urbanització i construcció d'habitatges. Tota la zona es coneixia administrativament en el Padró municipal de 1865 com a "Cuartel Levante", hi feia cap el camí de bast de la Creu que enllaçava amb el de Coll de Daví i l'accés al nucli fabril de cal Batalla i del fabricant tèxtil Manuel Puig. La pista monistrolenca ens la va donar el Padró de Manresa de 1871, en què es fa constar que els dos fills grans del matrimoni, Emili i

Salvador, són naturals d'aquest poble.

En l'esmentat full del Padró estan inscrits Ignasi Puigercós i Puig, natural de Gironella i de 22 anys d'edat, Antònia Cisa i Duran, de Premià de Dalt i de 21 anys, i el primer fill Emili Puigercós i Cisa d'un dia d'edat; així doncs, el cosí gran d'Ignasi Domènech, el que l'havia d'acompanyar en la primera sortida laboral a Barcelona el 1889, era nascut el 31 de desembre de 1865. Ignasi Puigercós figura com a teixidor. El document té una acotació signada pel funcionari Joan Torres en què es diu que el signa ell: "Por no saber escribir Ignacio Puigercós",¹⁸ En el full de 1867 es mantenen els mateixos membres de la unitat familiar i en el que du la data de 2 de gener de 1868 la família ha crescut amb el segon fill, Salvador, que aleshores ja té sis mesos. En aquest Padró consta que viu amb els Puigercós-Cisa una noia rellogada, provinent d'Igualada, Rosa Riera de 22 anys.

Localitzem a Manresa la família Puigercós-Cisa en el Padró de l'any 1871, vivint en la finca anomenada de Just Cortés, primer pis, de la carretera de Cardona. Segons consta en aquest document, la família resideix a Man-

resa des d'aquest mateix any. La família ha crescut amb una filla, l'Antònia, nascuda ja a Manresa i que aleshores té un any. En el llistat de caps de casa del 1874, l'habitatge ja té el número 4; els germans Puigcercós, l'Ignasi i la Josefina, van ser veïns d'escala com a mínim fins el mes de setembre del 1874. En aquest llistat, els Domènech-Puigcercós ja no ocupen el segon pis que està llogat a nom d'Inés Garriga. En el Padró del 1875 apareix una altra filla, Estanislada Puigcercós i Cisa d'un any; el Padró del 1876 no té registrat cap novetat.

En un moment situat entre el 1876 i el 1880, el matrimoni Puigcercós-Cisa decideix canviar les fàbriques pels fogons. Sabem per Ignasi Domènech que el primer establiment és una taverna situada en un barri molt concorregut de la ciutat; malauradament, Domènech no ens el situa, però sí que diu que ben aviat van aconseguir una nombrosa clientela. Al cap d'un temps, abans del 1884 que és quan Domènech s'incorpora a la família del padrí, fan el pas cap al que havia de ser la Fonda del Centro.

Dels padrons corresponents als Puigcercós-Cisa, pren un relleu especial el del 1886; la família ja no viu a la carretera de Cardona, ja s'ha traslladat a l'establiment d'hostaleria de la Fonda del Centro dels carrers del Born 8 i Nou 15. També és la primera constància que tenim de la nova activitat professional familiar: el matrimoni i el fill gran consten com a hostalers. Aquest Padró municipal du tota la data sencera, 2 de desembre de 1886. El segon fill, Salvador, figura com a sastre; la família ha crescut i a l'Estanislada s'han afegit quatre germans més: Ignàsia que en el moment de fer el padró té 8 anys, Josefa de 5, Rossend de 3 i Maurici de mig any; en total, vuit germans; també consta com a serventa Àngela Serra de 16 anys, que només du cinc dies vivint a Manresa procedent de Monistrol de Montserrat. Aquest document és signat per l'Emili Puigcercós en nom del seu pare.

La Fonda del Centro o Cal Nasi segons Ignasi Domènech

Gràcies a les memòries redactades per Ignasi Domènech, la Fonda del Centro o Cal Nasi és l'establiment manresà d'hostaleria de finals del segle XIX del qual en coneixem més coses. Així era la família Puigcercós-Cisa vista amb els ulls del nebot i fillol: "Mi padrino y des de cuyo momento para mí un padre e igual que su esposa mi tía Antonia Cisa, mujer buenísima, de grandes condiciones para el trabajo, el hijo mayor Emilio Puigcercós, mi primo que por su edad servía a las mesas, sus hermanos. Toda la familia trabajaba en la fonda. En dicho establecimiento tiene acreditado nunca tuvieron cocinero, camareras ni camareros. Así fue como Ignacio Puigcercós llevó una numerosa familia adelante con una elevada educación a todos".¹⁹

A l'establiment dels Puigcercós hi havia també l'administració de la línia de Cardona, que es cobria amb "diligències i cotxes aparellats amb quatre animosos cavalls". Així descriu la fonda dels oncles Ignasi Domènech: "tenia unes habitacions ben moblades, dos grans menjadors. El millor donava al carrer del Born, en el seu primer pis. Era per a públic fi o més selecte, amb diverses taules parades amb tovalles impecables, vaixel·la, cristalleria i toval·lons ben planxats formant una paperina o ventall i posats dins la copa de cada cobert. En la part del darrere, que tenia entrada a peu pla de carrer, travessant el jardí entre ambdues cases, hi havia un altre gran menjador, molt més modest, que s'usava per als abonats de tot l'any i per a una nombrosa clientela del carrer: viatjants, firaires, tots de condició modesta. En fi, tots aquells que saben els indrets on es cuinen bé els plats i al seu gust, sense que se'ls castigui la butxaca".²⁰ Una dotzena d'anys després que Ignasi Domènech deixés la fonda dels oncles i ja figurant l'Emili Puigcercós com a propietari, podem llegir en un anunci publicat al programa de la Festa Major de Manresa del 1901: "Fonda del Centro de Emilio Puigcercós, Borne, 8 y Nueva, 15. Teléfono, 120. Manresa. Buenas y espaciosas habitaciones. Servicio esmerado y económico.

Banquetes, *lunchs* y refrescos. Cubiertos a todo precio. Servicio a domicilio y fuera de la población avisando con oportunidad. Se proporcionan carruajes y caballerías a todas horas. Coche diario para Cardona y Solsona a las 4 de la tarde".

Ignasi Domènech descriu l'oncle com un "un tipo culto y delgado, simpático y muy enérgico, no le gustaba en el trabajo dar las mismas órdenes dos veces. Y a mí tampoco en el acto de hacer lo que mandaba. En su cocina vestía un pantalón viejo, alpargatas y blusa azulada, un pañuelillo doblado que se ataba con un nudo con las puntas del pañuelo, luego en la cintura se ataba un espléndido delantal blanco que casi le rodeaba el cuerpo. Además era muy limpio, los paños de cocina medio sucios, me mandaba reponerlos por otros limpios, se remangaba su blusa, se enjabonaba bien las manos al chorro de la fuente de la cocina, se secaba, y empezaba a fabricar guisos para la clientela. Me hacía cuidar los fuegos, limpiar legumbres, preparar las ensaladas que estuvieran en agua fresca con tomates enteros..."²¹ Domènech apunta alguns dels plats que es cuinaven i se servien als menjadors de la Fonda del Centro en els quatre anys que va durar la seva estada intensa a l'establiment dels oncles: "puc recordar uns estofats de carn, el perfum dels quals s'estenia per tota la fonda. Els entrants de fetge de porc amb freginat d'albergínies i tomàquets, truites de dos ous amb mongetes i botifarra, els menuts, les perdius i els pollastres amb suc a la catalana, els assortits de carn i aviram, cuixes d'anyell, bunyols de bacallà, peix al forn amb all-i-oli, anyell amb múrgoles, els arrossos, les graellades..."²²

En els receptaris d'Ignasi Domènech es pot resseguir, a banda dels plats batejats amb topònims, la petjada d'allò que va aprendre en el seu viatge iniciàtic. Aquests són els plats amb noms de la Catalunya Central que es recullen en les edicions tradicionals de *La Teca*. El número correspon a la pàgina on apareixen en la desena edició de l'any 1960: 26, Pote-poli de Mura. 33, Escudella de la Cerdanya. 49, La sopa pirinenca. 101, Bacallà a la talamanquina. 105, Bacallà a la

Fotografia de Domènech probablement de l'època de Madrid.

manresana (un altre). 105, Bacallà a la manresana. 109, Lluç a l'estil de Torre del Breny. 124, Cargols a la Vallhonesta. 125, Cargols a l'estil de Boades. 171, Perdus estofades amb moixernons a l'olesana. 179, Pollastre a la manresana. 181, Conill guisat a l'estil de Boades. 183, Conillet o colomins amb suc del Pla de Bages. 195, Patates a l'estil de la Cerdanya. 210, Patates i bolets a la Vallhonesta. En el llibret *La millor cuina d'Ignasi Domènech*, editat el 1991, localitzem a la pàgina 45 la recepta de Llagosta a la montserratina; i en la pàgina 62 la de Llengua de boc farcida a la moianenca. En el *Carnet de cuina de l'excursionista*, en la pàgina 24 es descriu una Truita a la "Calsina".

Domènech, que va deixar la seva ciutat amb catorze anys, va donar cos a la dita catalana "volta al món i torna al Born", i en el seu cas encara amb més raó, atès que va començar l'ofici a la fonda del carrer del Born manresà; no va perdre mai el contacte amb les seves arrels i sovintejaven les visites

familiars a Manresa, on vivia el germanastre Pere, i a Castellbell i el Vilar amb la seva germanastra Lluïsa, els dos ancoratges geogràfics i sentimentals d'una vida triada que va ser força moguda.

NOTES

1. REDÓ, Salvador (1989). *Ignasi Domènech i Puigcercós*. Ed. Gremi d'Hostaleria i Turisme de Manresa i Comarca.
2. Registre Civil de Manresa número 309.
3. En el número especial del butlletí municipal *La Plaça* dedicat a la denominació i numeració dels carrers de Manresa editat per l'ajuntament de la ciutat amb data del 15 de juny de 1982, consta que el número 4 de la Carretera de Cardona no ha sofert cap canvi i per tant la numeració del padró municipal del 1874 d'aquesta finca correspon a l'actual.
4. Registre Civil de Manresa número 590.
5. Registre Civil de Manresa números 309 i 310.
6. Registre Civil de Manresa número 590.
7. "La diftèria és una malaltia infecciosa aguda causada pel bacteri "Corynebacterium diphtheriae", que afecta exclusivament els humans. Es pot manifestar amb una afectació al tracte respiratori superior (amígdals, laringe, faringe i mucosa nasal). El bacteri produeix una exotoxina que és la responsable de les manifestacions clíniques de la malaltia. En adults, pot arribar a ser mortal entre un 5 % i un 10 % dels casos i, en nens, la mortalitat arriba fins al 20 %. La manifestació característica de la diftèria respiratòria és la formació de membranes de color blanc grisós (pseudomembranes) a les amígdals i la faringe. Les membranes solen estar molt adherides i això fa que sagnin amb facilitat. Els símptomes més freqüents són: febre, malestar general i obstrucció respiratòria. Complicacions neurològiques i cardíques, en els casos més greus. Aquestes complicacions poden arribar a provocar la mort del pacient". Font: <https://hospital.vallhebron.com/ca/malalties/difteria> . Última consulta: 14/06/2019.
8. Registre Civil de Manresa número 510.
9. Registre Civil de Manresa número 590.
10. Segons s'especifica en el citat document número 510. Sobre l'eclàmpsia puerperal, veg. HERNÁNDEZ-LÓPEZ, Guillermo David, DELOYA-TOMÁS, Ernesto, MARTÍNEZ-MAZARIEGOS, Jenner J. i

LOMELÍ-TERÁN, Manuel (2012). "Pre-eclàmpsia postarto". *Rev Hosp Jua Mex* 2012; 79(-): p. 174-178. Font: <https://www.medigraphic.com/pdfs/juarez/ju-2012/ju123g.pdf> . Darrera consulta: 22/05/2019:

"Els trastorns hipertensos de l'embaràs són un factor de risc important per al desenvolupament posterior de malalties cardiovasculars i mortalitat associada... L'espectre clínic de la malaltia varia des de símptomes clínics de mínim significat fins al desenvolupament d'una fallada multi orgànica... El 1992, en una enquesta al Regne Unit es va demostrar que el 44% dels casos d'eclàmpsia sesdevenen en el període postpart, generalment dins les primeres 48 hores... En casos severes, les pacients comencen amb convulsions o episodis vasculars cerebrals" (trad. de l'autor).

11. Domènech i Puigcercós, Ignasi (Manresa 1874-Barcelona 1956). De les memòries manuscrites, pàgina 6. Materials per a l'exposició "Ignasi Domènech, mestre de cuiners". Manresa, del 9 de març al 24 de juny de 2006.
12. Registre Civil de Manresa número 310.
13. Ídem, p. 6-7.
14. Ídem, p. 7-8.
15. Ídem, p. 11-13.
16. Hem de remarcar que observen alguns desquadraments entre les dates de naixements i les edats que consten en els padrons municipals; en algunes ocasions la causa s'ha de buscar en el mes en què es fa els anys i s'omple el padró; en altres pensem que són evidents errors burocràtics. En tot cas, les dades que donem són les que consten en els impresos dels padrons.
17. DOMÈNECH, Ignasi (1960). *La Teca*. Barcelona: Ed. Quintilla i Cardona, p. 236-237.
18. Aquesta situació d'il·letrat d'Ignasi Puigcercós es posa de manifest també en el padró manresà del 1875, en què la signatura amb el seu nom la fa el funcionari que omple les dades i en la del 2 de desembre de 1886 en què signa "por mi padre" el fill gran, l'Emili, que ja té 21 anys i és major d'edat.
19. Ídem, p. 13.
20. REDÓ, Salvador (2006). "Del Born al món" a *Regió7-Revista* , p. 3. Manresa, 25 de març de 2006.
21. Ídem, p. 21-22.
22. REDÓ, Salvador (1989). *Ignasi Domènech i Puigcercós*. Ed. Gremi d'Hostaleria i Turisme de Manresa i Comarca, p. 12. ■